

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ИНСПЕКТОРАТ КЪМ ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

гр. София 1000, ул. „Георг Вашингтон” № 17, тел./факс 02 905 75 03

Изх. № **A-01-332 / 16**
Дата: **12.04.2016 г.**

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА СЪДИИТЕ ОТ
НАКАЗАТЕЛНАТА КОЛЕГИЯ НА ВКС

На Ваш изх. № ТД № 2/2016 г.

СТАНОВИЩЕ

от Инспектората към ВСС, представляван от
главния инспектор Теодора Точкова

УВАЖАЕМИ ВЪРХОВНИ КАСАЦИОННИ СЪДИИ,

В отговор на предоставената възможност, изразявам следното становище по въпросите, поставени за отговор по ТД № 2/2016 г. ОСНК на ВКС:

I. Въпроси на председателя на ВКС

1. Да се констатира наличието на неправилна съдебна практика по въпроса за излагане на мотиви в съдебните актове за точния вид на непредпазливата форма на вината при осъществяване на престъпленията по чл. 343 и чл. 343а от НК, като укаже на съдилищата как да бъде отстранена тя.

Според българското законодателство деянието се квалифицира като престъпление не само с обективните признаци, но и със субективни – да е извършено виновно - умишлено или непредпазливо. В чл. 11 НК са посочени

признаците на умисъла (пряк и евентуален) и на непредпазливостта (небрежност и самонадеяност). Съгласно чл. 301, ал. 1, т. 1 НПК един от най-важните въпроси, по които съдът се произнася с присъда, е има ли извършено деяние, извършено ли е то от подсъдимия и извършено ли е виновно. Непосочването на формата на вина е равносилно на непосочване на изпълнителното деяние, чрез което се осъществява дадено престъпление (това е особено важно например при престъпления с повече от едно изпълнително деяние). Когато осъденият не е наясно с възприетото от съда по въпросите по чл. 301, ал. 1, т. 1 НПК, както и какви са доказателствата в подкрепа на неговата теза, е налице нарушение на правото на защита от категорията на съществените по смисъла на НПК, което би могло да бъде отстранено от въззивната или касационната инстанция. Ето защо, във всеки съдебен акт следва да се прецизира формата на вината, при която е извършено престъпното деяние, освен ако според НК то не се извършва при изрично определена (напр. пряк умисъл – когато престъплението е извършено с цел).

При прегледа на цитираните в искането на председателя на ВКС съдебни актове относно непосочване на точния вид на непредпазливата форма на вина по отношение на престъпленията по чл. 343 и 343а НК може да се приеме неправилна, а не противоречива съдебна практика.

Така формулиран въпросът може да бъде оставен без разглеждане. Липсва дефиниран въпрос по тълкуването и прилагането на закона. Твърдението за неправилна практика е неясно обосновано, дори не е посочено коя правна норма се прилага неправилно. Нито един от посочените в предложението съдебни актове не е постановен от ВКС. Констатираната в тях неправилна практика в действителност представлява непълнота на мотивите, която може да се отстрани по реда на инстанционния контрол или в производството по възобновяване на наказателни дела при наличието на основания за това.

За преодоляване на тази практика няма пречка ВКС изрично да укаже на съдилищата при изготвяне на мотивите към присъдите да посочват коя е непредпазливата форма на вина и въз основа на какви доказателства приемат, че се отнасят до самонадеяност или непредпазливост. Установяването на формата на вина е фактически въпрос, който подлежи на доказване и подробно мотивиране. Не следва да се изоставя възприетото в ППВС № 1/1983 г., т. 3 тълкуване, че за наказателната отговорност от значение е единствено субективното отношение на дееца към причиняването на смърт или на телесна повреда (по чл. 343 – и имуществени вреди), а не и това дали умишлено или непредпазливо са нарушени правилата за движение.

2. Абсолютно ли е правото на пешеходеца при пресичане на пътното платно в зависимост от мястото на пресичането му:

- а) на специално очертана за целта пешеходна пътека;**
- б) на регулирано със светофарна уредба място;**
- в) на място, което е продължение на тротоара или бордюра;**

г) на нерегламентирано за тази цел място.

В случай, че правото на пешеходеца в някоя или във всички хипотези не е абсолютно, с кои фактори трябва да се съобразява той при предприемане на пресичане на пътното платно?

В НК е предвидено, че субекти на престъпленията по транспорта могат да бъдат единствено водачите на МПС, а не и пешеходците. Дали това е справедливо и следва ли да бъде намерено друго нормативно разрешение е тема за обсъждане *de lege ferenda*. За да се отговори на въпроса дали пешеходецът има абсолютно право да пресече пътното платно, следва да се вземе предвид какво представлява едно абсолютно право. Абсолютно е това право, което дава възможност на своя титуляр да иска определено поведение на въздържане от всички останали субекти. В този смисъл, правото на пешеходеца да пресече пътното платно не може да се определи като абсолютно. Законът за движение по пътищата и Правилника по прилагането му възлагат в отговорност на пешеходците спазването на задължения при пресичане на пътното платно (чл. 113 ЗДвП, чл. 165 ППЗДвП) и въвеждат императивни забрани в чл. 114, т. 1 и т. 2 ЗДвП и чл. 166, ал. 1, т. 1 и т. 2 ППЗДвП. Вярно е, че според ЗДвП водачите на МПС са длъжни да бъдат внимателни и предпазливи към пешеходците, като се предвижда съответстващо на правото им задължение за водачите на ППС да го осигурят - чл. 119 и чл. 120 ЗДвП. Съществуването на взаимосвързани права и задължения между пешеходци и водачи води до извода, че правото на пресичане е относително, тъй като за реализирането му не е достатъчно само упражняването на права, но и изпълнение на предвидените задължения. За пешеходците е предвидена възможността да пресичат само на определените места при спазване на предвидените правила (включват се хипотезите по б. „а” – „в”) и то на специално очертана за целта пешеходна пътека, или приравнените към нея продължение на тротоара или на светофар. Затова и задължението на водачите на ППС да пропуснат пешеходците чрез намаляване на скоростта или чрез спиране се отнася до пешеходците, предприели пресичане на пешеходната пътека – чл. 119, ал. 1 ЗДвП. Ако пешеходецът при пресичане е нарушил своите задължения, предвидени в ЗДвП и ППЗДвП, може не само да съпричини настъпването на ПТП, но и да бъде основен фактор, който да е предизвикал настъпването му. Ето защо споделяме становището, че предимството на пешеходеца да пресече е относително.

Правата, задълженията и забраните към пешеходците по повод пресичане на пътното платно са уредени в Глава втора, Раздел I и Раздел XXI ЗДвП. Факторите, с които пешеходците следва да се съобразяват при пресичане на пътното платно, са ясно изброени в чл. 113, ал. 1 ЗДвП, и според нас не се нуждаят от тълкуване.

Що се отнася до хипотезата, изложена в б. „г” на въпроса, трябва да се посочи, че самото пресичане на нерегламентирано за тази цел място представлява нарушение на закона, поради което пешеходецът не може да

претендира за някакви свои права, или да твърди, че са абсолютни, защото никой не може да черпи права от свое виновно поведение.

Исключение има само при пресичане извън населено място, когато липсва пешеходна пътека или друго определено за това място, което не означава пресичане на „нерегламентирано за тази цел място”. ЗДвП в чл. 113, ал. 2 не изключва възможността и извън населените места да има пешеходни пътеки. Ако липсват пътеки, тогава пешеходците могат да пресичат платното и извън определените за това места, като следва да се съобразяват с предвидените в чл. 113, ал. 1, т. 1, 2 и 4 от ЗДвП задължения.

3. Компетентен ли е съдът да даде правилната квалификация на нарушението, запълващо бланкетната правна норма на чл. 343 от НК, ако в обстоятелствената част на обвинителния акт са описани фактическите обстоятелства по извършването му?

ИВСС подкрепя становището, че не съществува процесуална пречка съдът да приложи правилната правна квалификация на нарушението на правилата за движението по пътищата при осъждане за престъпление по чл. 342 или чл. 343/343а НК, когато в обстоятелствената част на обвинителния акт са описани фактическите обстоятелства по извършването на това нарушение и не се е стигнало до изменение на тези обстоятелства. В тези случаи не се изменя правната квалификация на престъплението, независимо, че съдът има право да извърши и това с присъдата. Щом съдът може да извърши по-голямото действие (да промени правната квалификация на престъплението – напр. от предумишлено убийство в убийство по чл. 115 НК), няма пречка да извърши и по-малкото – да осъди извършителя на престъпното деяние, определено с бланкетна норма, като я запълни със съдържание от правилно приложимата в случая разпоредба относно движението по пътищата.

II. Въпроси на главния прокурор

1. При индивидуализиране на наказанието на извършител на престъпление по чл. 343 от НК, следва ли да се отчита поведението на пострадалия пешеходец, респективно съпричиняването на вредоносния резултат, при определяне начина на изтърпяване на наказанието, с оглед общопревантивния му ефект?

Във всеки случай при индивидуализация на наказанието съобразно чл. 54 НК, следва да се отчита и възможността пострадалият да е съпричинил настъпването на престъпния резултат. Поведението на пострадалия следва да се вземе предвид при определяне на самото наказание, тъй като може да се окаже и обстоятелство, смекчаващо вината (а оттам – и отговорността на извършителя). Определянето на начина на изтърпяване на наказанието е последващо и само по себе си не може да бъде обвързано с наличието на съпричиняване. Преценката за наличието на съпричиняване е необходимо да

се осъществи още при постановяване на първоинстанционната присъда, а не да се стига до вземане предвид на съпричиняването едва на по-горна инстанция, тъй като във втория случай не се осигурява общопревантивният ефект на наказанието.

Тъй като е безспорно в правната теория и практика, че престъпното деяние представлява деликт и е основание за предявяване на иск за обезщетение за причинените вреди, приложение за тяхното определяне намират разпоредбите на Закона за задълженията и договорите (относно правното основание на иска) и Гражданския процесуален кодекс (по отношение на приложимата процедура). Съобразно предвиденото в чл. 51, ал. 2 ЗЗД, ако увреденият е допринесъл за настъпването на вредите, дължимото обезщетение може да се намали. В този смисъл, съдебната практика е константна (ППВС № 17/1963 г., гражданска колегия).

2. Кога установената по надлежния ред концентрация на алкохол на извършител на престъпление по чл. 343 от НК следва да се отчита при определяне степента на обществена опасност на деянието и дееца и

а) обуславя невъзможност за приложение на разпоредбата на чл. 66 от НК

б) има значение за приложение на чл. 93, т. 8 от НК?

Така зададен, въпросът според нас има един отговор - когато концентрацията на алкохол на водача не е признак от състава на престъплението, това обстоятелство може да се отчита при определяне степента на обществена опасност на деянието и дееца само когато не се отнася за деяние, извършено в пияно състояние. В този смисъл е чл. 56 НК – „не са смекчаващи и отегчаващи обстоятелства тези, които са взети предвид от закона при определяне на съответното престъпление”. От съображенията, изложени в искането на главния прокурор е видно, че няма спор за квалифицираното престъпление по чл. 343, ал. 2 НК „извършено в пияно състояние”, а за отчитане на тази концентрация в други случаи на престъпление по транспорта. В тази връзка, споделяме следното виждане:

Поставеният от главния прокурор въпрос не следва да бъде решаван априори и еднозначно за всички случаи на престъпление по чл. 343 НК. ОСНК може да отклони въпроса, зададен по този начин, или да посочи в своя обвързващ отговор, че установената по надлежния ред концентрация на алкохол следва да се съобразява конкретно за всяко престъпно деяние, според конкретните факти и обстоятелства, съответно и на критериите по ППВС № 1/1983 г. Дадените с това постановление указания (т. 4, б. „к”) не следва да бъдат отхвърлени. Наличието на такова обстоятелство може да сочи на изключително висока степен на обществена опасност на деянието и дееца, т.е. да са налице критериите на чл. 93, т. 8 НК. В такива случаи не може да намери приложение институтът на условното осъждане.

В други случаи, които не са „особено тежки”, концентрацията на алкохол в кръвта няма да е обвързана основно с приложението на чл. 66 НК, а

най-напред с определянето на наказанието. Например, наличието на предходни случаи на шофиране след употреба на алкохол (в т.ч. и наказани по административен ред) сочи на една по-висока обществена опасност на самия деец, тъй като е очевидна неговата склонност към нарушаване на тази забрана. Това обаче може да не води до висока степен на опасност на деянието. Тъй като „особено тежкият случай“ изисква кумулативно да е висока степента на обществена опасност и на деянието, и на дееца, в тези случаи не можем да говорим за наличие на чл. 93, т. 8 НК. Затова е налице възможност да се определи наказание лишаване от свобода повече от три години, или наказание по-малко по размер, но без да се прилага чл. 66 НК.

3. Подлежат ли на възстановяване или обезпечаване несъставомерните имуществени вреди от престъпление по чл. 343 от НК, за да се приложат диференцираните процедури по Глава двадесет и осма от НПК и Глава двадесет и девета от НПК?

Този въпрос следва да намери изрична законодателна уредба, а не да се решава посредством тълкувателен път, защото досегашната тълкувателна практика на върховната съдебна инстанция също дава възможност за постановяване на противоречиви съдебни актове. Безспорно е, че вредите следва да са пряка и непосредствена последица от престъпление. Спорът е дали те са съставомерен резултат от престъпното деяние или не. Така ТР № 88/82 г. на ОСНК и ППВС № 7/1985 г. по НД № 4/85 г. дават възможност за прилагане на института по чл. 78а НК и по отношение на несъставомерните имуществени вреди, стига възстановяването им да е обезпечено. Върховният съд приема, че е необходимо изцяло да бъдат възстановени или обезпечени съставомерните вреди. Според действащата съдебна практика се изисква възстановяване или обезпечаване на вредите в този размер, който прокурорът или съдът са установили, а не този, за който е направил искане пострадалото лице. Това се отнася както по отношение на съставомерните, така и по отношение на несъставомерните вреди.

Въпреки наличието на тълкувателните актове на ВС става ясно, че съда и прокуратурата прилагат противоречив подход за допускане или не на диференцираните процедури по НПК - Глава двадесет и осма (освобождаване от наказателна отговорност с прилагане на чл. 78а НК) и Глава двадесет и девета (освобождаване от наказателна отговорност със споразумение). Необходимо е да се има предвид, че двете процедури не се отнасят само до престъпленията по чл. 343 НК, а до всички резултатни престъпления по особената част на НК. За това е важно да се уеднакви подхода по отношение на подлежащите на възстановяване или обезпечаване вреди и в двете диференцирани наказателни процедури. В чл. 78а, ал. 1, б. „в“ НК законодателят употребява израза „причинените от престъплението“ вреди, докато според чл. 381, ал. 3 НПК се допуска споразумение при възстановяване/обезпечаване на „причинените с престъплението“ вреди. Освен това, за да се приложи освобождаване от наказателна отговорност с

налагане на административно наказание е задължително вредите да са били възстановени и не е достатъчно тяхното обезпечаване, а в случаите по Глава двадесет и девета НПК споразумение се допуска и когато вредите само са обезпечени. Доколкото обаче промяната в законодателството не е въпрос от компетентността на ИВСС, то според нас следва да се сподели становището, че на възстановяване/обезпечаване подлежат съставомерните имуществени вреди. Тези са вредите, които се изследват от обвинението, за които може още по време на разследването да се вземат мерки за обезпечаване по реда на чл. 73, ал. 1 НПК (тази разпоредба също употребява „причинени от престъплението вреди“) и са елемент от квалификацията на престъплението. Обратното би ограничило прекомерно кръга от престъпления, спрямо които могат да намерят приложение посочените две производства по НПК.

III. Въпрос на министъра на правосъдието

Налице ли е съпричиняване на вредоносния резултат /смърт или телесна повреда/ по чл. 343 от НК от страна на пешеходец при пресичане на платното за движение в случаите, когато водач на МПС е нарушил правилата относно скоростта за движение по Закона за движение по пътищата и следва ли това обстоятелство да обуслови налагането на по-леко наказание на дееца – водач на МПС?

Отговорът на този въпрос се съдържа в отговора на първия въпрос, поставен от главния прокурор. Ето защо, ОСНК следва да отклони въпроса на министъра на правосъдието или да констатира, че е го е изяснил, като е отговорил на питането на главния прокурор.

С уважение,

ГЛАВЕН ИНСПЕКТОР

ТЕОДОРА ТОЧКОВА